

ROGALAND STATSADVOKATEMBETER

Justis- og beredskapsdepartementet

Deres ref:

Vår ref:
16/7600 ES AIK/SRY

Dato:
19. mai 2017

Høringsuttalelse – NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov

Vedlagt oversendes vår høringsuttalelse i sakens anledning.

Asbjørn Eritsland
konstituert førstestatsadvokat

Gjenpart:
Riksadvokaten

ROGALAND STATSADVOKATEMBETER

Justis – og beredskapsdepartementet

Deres ref: 16/7600 ES AIK/SRY

Vår ref: Haugnes

HØRINGSUTTAELSE – NOU 2016:24 NY STRAFFEPROSESSLOV

Vi viser til Justis -og beredskapsdepartementets høringskriv av 5. desember 2016.

I : Innledning

Vår rettergangsordning er åpenbart modent for en omfattende reform. Ikke minst på grunn av den teknologiske utviklingen som har gitt oss muligheter vi tidligere ikke hadde. Utvalget har gjort et grundig arbeid og forslagene (selv om vi ikke er enige i alle) synes velfunderte. Det ligger store gevinster i reformen, både i enkelte delforslag, men ikke minst ved totalreformen og hvor de enkelte delforslag blir sett i sammenheng. Betydelige ressurser kan spares, eller benyttes til noe annet, sakene kan bli raskere behandlet, behandlingen av vitner etc kan gjøres mer skånsom og ikke minst; utfallet av de enkelte sakene kan bli riktigere. Men det er enkeltforslag som kanskje ikke er like gjennomtenkte uten at det ødelegger totalinntrykket. Vi gir nedenfor uttalelse til enkelte av delforslagene.

II : Lyd – og bilde opptak av forhandlingene i domstolene:

Rogaland statsadvokatembeter har ved flere anledninger tatt til orde for både lyd og/eller bildeopptak av rettsforhandlingene i straffesaker og til gjenbruk av disse opptakene. Allerede ved høringsuttalelse av 29.04.08 vedrørende Fritz Moen-sakene tok vi til ordet for det, noe som ble gjentatt i en høringsuttalelse til Domstolsadministrasjonen av 24.12.2010 om Lyd-og bildeopptak i domstolene. Utvalgets forslag hilses derfor velkommen og arbeidet med dette bør prioriteres/påskyndes og iverksettes så snart som teknisk mulig.

Folk som blir innstevnet som vitne eller fornærmet i en straffesak stusser ofte over to ting. Hvorfor blir ikke det som foregår i rettsalen sikret for ettertiden og hvorfor må de vitne en gang til fordi tiltalte har anket en fellende dom? De siste tretti årene (hvor dette har vært teknisk mulig) har ingen kunne gi disse et fornuftig svar. Tiden er overmoden for slike ordninger.

I dag blir det som skjer i rettssalene nesten aldri sikret, verken for aktørenes videre bruk i forhandlingene, dommernes bruk under doms konferansen, aktørenes bruk ved vurdering av om det skal ankes, silingsutvalgets vurdering om en anke skal henvises, ved selve

ankeomgangen eller for ettertiden (avledede saker, gjenopptagelsessaker, forskning, aktørenes interne kompetanseheving, kontrolltiltak). I Rogaland er det bare en håndfull ganger at en har tatt opptak av forhandlingene på lyd og/eller bilde, og da etter initiativ fra påtalemyndigheten. Det er neppe bedre stilt i resten av landet.

Ulempene med manglende opptak er mange. Det er galt nok at dette medvirker til at korrekte dommer ikke blir avsagt enten det er i tingretten, i ankeinstansen eller i gjenopptagelsessaker. En annen ting er vi driver unødvendig økonomisk og menneskelig rovdrift på vitner (spesielt traumatiserte fornærmede i saker som voldtekt, ran og legemskrenkelser). For det tredje er dette en betydelig sløsing av personalmessige, økonomiske og andre ressurser; ressurser som dermed blir frigjort til annet bruk i strafferettspleien.

Vi forutsetter at hele forhandlingene, i alle instanser, blir tatt opp, fra retten er satt til den er hevet (unntatt pauser). Opptakene må ikke begrenses til forklaringene til tiltalte, vitner og de sakkyndige, men også prosedyrene og ikke minst prosessledelsen. Kort sagt; opptak av hele rettsforhandlingen.

Fordelene er mange, og selv om det blir "gjentakelser" av noe fra utvalget, vil en for helhetens skyld nevne følgende:

Dommerne kan avgjøre sakene på et sikrere grunnlag. Der hvor de er i tvil, eller uenige, om hva som ble sagt, kan de spille av opptak av den aktuelle sekvensen i stedet for å stole på egen hukommelse eller løse notater. I mange tilfeller ser en dommer kanskje ikke betydningen av et stilt spørsmål/svar når det blir stilt/svart; først senere etter å ha hørt flere vitner demrer det at noen opplysninger, gjerne helt dagligdagse ting som bevegelser, rekkefølgen av detaljer, farge etc, kanskje var mer relevant enn oppfattet i nuet. Kanskje er det aktor/forsvarers prosedyrer som setter dommerne på sporet av at her var det noe interessant som en ikke helt fikk med seg. Dommerne kjenner ikke saken fra før og det er grenser for hvilke problemstillinger og faktiske omstendigheter en aktor kan redegjøre for i et kort innledningsforedrag. Husker dommerne ikke hva som er sagt tidligere, eller mangler troverdige notater på det, kanskje er usikker på om vitnet sa noe om det overhode; hvorfor skal de ikke ha slike opptak å støtte seg til. Det samme når aktor eller forsvarer i sine prosedyrer gir forskjellige oppfatninger av hva som ble sagt av et vitne; da kan/bør dommeren kunne kontrollere hva som er riktig (også om dommeren har en formening om hva som er sagt). Aktor/forsvarer pleier i forberedelsene til saken å gjennomgå detaljene i et hendelsesforløp en rekke ganger, en vender tilbake til allerede leste forklaringer og sammenholder disse mot andre bevis, før en gjør seg opp en oppfatning av hva en vil legge til grunn. Hvorfor skal ikke dommerne ha den samme mulighet; å gå tilbake til forklaringene og ikke bare stole på egen eller andres hukommelse, eventuelt supplert med tilfeldige notater.

I enkelte saker kreves det protokollering. Mye tid går til spille fordi vitnene må snakke sakte eller ta pauser mens dommeren protokollerer, ting måtte gjentas for at protokolleringen skal bli helt riktig og til slutt må det protokollerte leses opp til vedtagelse. Dette hadde vært unødvendig om det hadde vært lyd/bildeopptak.

Opptak gjør at forklaringene kan brukes senere. Ofte kommer tiltalte/ vitner med nye opplysninger som ikke tidligere fremkommer i etterforskningsdokumentene. I noen tilfeller sågar om nye straffbare handlinger. Det hender det bes om protokollering, men dette er ikke alltid like populært hos alle dommere. Lengre protokolleringer tar tid og er heller ikke alltid like gode i gjengivelsen som et opptak. Disse opplysningene går derfor tapt; det er ikke sikkert

tiltalte velger å forklare det samme under en eventuell ankeforhandling, eller senere som vitne mot en med gjerningsmann, eller i et nytt politiavhør foranlediget av det som ble forklart i retten. Da har en ikke noe å foreholde han om han senere fragår denne rettslige forklaringen. Opptak kan også sette en demper på viljen til å gi uriktige forklaringer.

Noen ganger forklarer et vitne seg om noe som enten allerede under saken, eventuelt senere, viser seg å være notorisk feil (falsk forklaring) og at vitnet burde ha skjønt dette, uten at dette ble oppfattet slik under forklaringen. Men uten opptak, eller annen notoritet, vil det være vanskelig å bevise dette. Det sies at det ikke er andre steder det gis flere falske forklaringer enn i våre rettssaler; med opptak kunne en ramme dette langt mer effektivt enn i dag.

Opptak kan også begrense ankelysten til enkelte domfelte. Påstander i ankeerklæringer om hva som ble sagt av vitner i tingretten, ville en forsvarer dobbeltsjekke før han hevder dette i et støtteskriv. Skulle forsvarer ikke gjøre det, har aktor muligheten til å påvise uriktigheten ved ankens oversendelse til lagmannsretten. Og silingsutvalget vil raskt kontrollere de påståtte uttalelsene og nekte å henwise ubegrunnede (uriktige begrunnede) anker. I dag kan slik (oppkonstruert) tvil om hva som ble sagt i tingretten medføre at disse ankene slipper igjennom.

På den annen side ville flere dommer enn i dag bli opphevd av høyere rettsinstanser grunnet saksbehandlingsfeil. Spesielt lagmannsrettsdommer siden disse ikke kan undergis fullstendig ankeprøving av Høyesterett. Rettens prosessledelse blir i dag sjelden gjenstand for anke, eller ankeprøving, da aktørene kvier seg for å bruke dette som ankegrunn og ikke minst fordi det fort vil bli en påstand som ikke kan dokumenteres. Med opptak vil aktor og/eller forsvarer kunne ha et notorisk materiale til å vurdere hvorvidt det foreligger en saksbehandlingsfeil, og i tilfelle en vil påberope seg feilen, ha bevismessig dekning for påstanden. (Det bemerkes at subjektivitet ikke fjernes ved opptak; dommeren kan ha handlet korrekt selv om aktørene oppfatter det annerledes). Dette vil nok medføre flere saksbehandlingsanker enn i dag (dog neppe mange i antall), og at flere slike anker blir henvist til ankebehandling som igjen medfører at flere dommer blir opphevd og (for de fleste av disse) må opp på nytt. Med forslaget om gjenbruk av tidligere rettslige forklaringer vil en slik ny behandling ikke bli like ressurskrevende som i dag. Jeg antar dog at en del slike saker hvor aktor, bistandsadvokat og/eller forsvarere hevder det er begått saksbehandlingsfeil, vil denne feilen kunne unngås dersom det var opptak. Dommerne vil ved bruk av opptakene kunne innse eller rette opp den påståtte feilen. Den vesentligste nytteeffekten vil kanskje være at opptak disiplinere den enkelte dommer slik at uheldige uttalelser eller beslutninger unngås uansett om de er av en slik karakter at de kan påberopes som saksbehandlingsfeil.

En stadig større andel av våre tiltalte, og vitner, trenger tolkebistand. Ofte til språk aktørene ikke forstår et «kvekk» av. Det kan bli påstått at noe av det som er tolket er blitt feil oversatt eller ikke oversatt detaljert nok. Rett eller galt, kommer slike påstander opp før saken tas opp til doms, kan tilkalling av tolken, eller ny tolk, rette opp feilen eller legge påstanden død, dersom det var opptak. Kommer den opp i anken, kan dette undersøkes før en eventuelt henviser saken til ankebehandling. I dag vil slike påstander bli tvilstifeller som en tiltalt vil dra fordel av; kanskje i form av en unødvendig ankeomgang. En litt spesiell situasjon (som er selvopplevd av Haugnes) er når tiltalte og et vitne begynner å kommunisere med hverandre på et språk en ikke har tolkedekning for i rettssalen. Et opptak vil få enkelte til å avstå fra det; i det minste kunne en tilkalle tolk og få vite hvilke beskjeder som ble gitt.

Ved senere behandling av saken (ankesaken, ny behandling av opphevede dommer, gjenopptagelsessaker), eller saker mot med gjerningsmenn, vil opptakene være til stor nytte. Dersom tiltalte, eller vitner, forklarer seg annerledes enn i tingretten, er det selvfølgelig viktig å få frem dette. Det er ofte en grunn til at forklaringer endres i senere forklaringer; den mest

innlysende er at den påankede og fellende dommen ikke tyder på at dommerne kjøpte tiltaltes forklaring i tingretten. At vedkommende har endret forklaring og hva forklaringen i tingretten gikk ut på får en frem ved å spille av opptak. I dag kan dette bare fås frem om vedkommende erkjenner å ha forklart seg annerledes. Dersom en tiltalt nekter for det, kan en ikke foreholde han hva han forklarte i tingretten, ikke engang antyde at han har endret forklaring.

Det er ikke uvanlig at tiltalte og/eller vitner nekter å forklare seg i lagmannsretten. Tiltalte har alltid anledning til det; enkelte vitner også grunnet slektskap eller egen delaktighet i den straffbare handlingen. Dersom vedkommende ga forklaring i tingretten, vil en kunne spille av opptakene dersom avhørene i tingretten var foretatt på en formell korrekt måte. Det samme gjelder når et vitne dør etter tingrettens behandling eller er reist utenlands og det er ikke mulig å få vedkommende i tale eller totalt unndrar seg vitneansvaret. Spesielt gjelder dette vitner som har hatt en midlertidig tilknytning til riket, slik som asylsøkere, gjestearbeidere eller studenter. Dette kan også gjelde vitner som tilfeldigvis er på ferie i utlandet på vitnetidspunktet, og som ikke forsøker å unndra seg vitneplikten. Hvis forsvarer og aktor var enige kunne en bare spille av tingrettens forklaring i stedet for at den ferierende ble holdt på vent på et hotellrom i flere timer i sin dyrekjøpte ferie eller grunnet tidsforskjeller må vitne «midt på natten». Dersom, og når, forslaget om gjenbruk av rettslige forklaringer blir iverksatt får ikke eksemplene i dette avsnitt noen selvstendig betydning.

At opptak av forhandlingene kan benyttes til gjenbruk i ankeinstansen, behandles under III.

Også etter at en sak er rettskraftig avgjort vil opptak av forhandlingene ha betydning. Ikke sjelden vil domfelte kreve gjenåpning av saken. Da vil Gjenopptakelseskommisjonen ha et bedre grunnlag for å vurdere om gjenåpning skal tillates eller ikke. Videre at de kan treffe avgjørelsen raskere og uten å foreta egne undersøkelser rundt forhold som klart er belyst i tingretten/lagmannsretten. Da vil en slippe at opptak av forhandlingene blir erstattet av notater fra aktørene eller tilstedeværende journalister slik det ble i Fritz Moen-sakene. (Det skulle aldri ha vært gjort, jeg har sett en del journalistiske gjengivelser av hva vitner og aktører i rettssakene har sagt; det er ikke alltid jeg (Haugnes) gjenkjenner mine egne utsagn.)

Lyd- og bildeopptak bør også kunne brukes i andre sammenhenger enn de som redegjort for i det foregående. En viktig forutsetning for rettsikkerheten bør være tilsyn, veiledning og evaluering av aktørene i strafferettspleien. Utvalget har ved flere anledninger, helst i bisetninger, påpekt opptakenes disiplinerende virkning på enkelte aktører. Noe er nevnt av oss tidligere (f.eks. muligheten for dobbelsjekking av faktum før noe presenteres som en påstand i en prosedyre eller i en anke). Utover det vil vi nevne følgende:

Når noen er utnevnt til dommer, må vedkommende begå alvorlige straffbare handlinger for å bli avskjediget. Det er heller ikke lett å treffe andre tiltak mot vedkommende, f.eks. begrense saksfeltet til vedkommende, at han/hun ikke får dømme i saker med enkelte aktører/forsvarere.. Med opptak av forhandlingene kan Domstolsadministrasjonen selv gjennomgå påståtte kritikkverdige forhold hvis de får en klage eller et anonymt tips. Det må her tillegges at slike tilfeller nok er meget sjeldne, men viktig å ta tak i der de forekommer. Opptak av forhandlingene gir gode og nødvendige forutsetninger for kvalitetssikring av dommergjerningen på en helt annen måte enn tidligere.

Også påtalemyndigheten kunne bruke opptakene til kvalitetssikring av aktører. I dag overlates aktørene alene i skranken og ingen annen fra påtalemyndigheten er til stede for å rettlede, evaluere og eventuelt rapportere aktører som ikke fungerer. Av og til får en (off the record) uttalelser fra en dommer eller en forsvarer om aktors opptreden eller kvalifikasjoner i retten, men dette er lite å bygge på. Slik "baksnakk" kan være subjektivt farget og angjeldende aktor har ikke mange muligheter til sitt forsvar hvis han av den overordnede får høre at vi har fått

flere negative uttalelser om din jobb som aktor. Det er en dårlig løsning at en kollega eller en statsadvokat dukker opp som tilhører. Det kan gjøre en ung kollega ekstra nervøs eller at vedkommende skjerper seg for anledningen. At overordnede som ledd i kvalitetssikringen av påtalearbeidet foretar stikkkontroller av enkelte aktorat, eller der det har vært «klager», gjør at en kan ta tak i problemene før de får utarte, kan gi veiledning som ledd i en opplæringsplan eller foreta nødvendige organisasjonsmessige grep. Ikke alle har en lysende fremtid som aktor; dessverre er det ikke alltid den enkelte ser det selv.

Tilsynet med advokater kan også ha nytte av slike opptak. Den faglige kvaliteten kan det være vanskelig å ta fatt i, men ekstremtilfeller bør en kunne luke ut; ikke minst av hensynet til en klient som har krav på et skikkelig forsvar. Det kan være at forsvarer ikke er forbrett eller det fremkommer opplysninger om at forsvarer kan ha foretatt ting i saken med tiltalte/vitner som ikke er i samsvar med god forsvarerskikk. Noen få protokollerte setninger i en rettsbok vil ikke erstatte lyd/bildeopptak om hva som fremkom og, ikke minst, hvordan det fremkom.

Vi nevnte tidligere at opptak kan gi sikrere oversettelser av hva fremmedspråklige forklarer. Det kommer av og til klager på tolken(e) at oversettelsen var mangelfull. Oftest fra tiltalte (som angivelig ikke forstår norsk, men som er i stand til å evaluere tolkingen), eller fra forsvarer som mener å høre at tolkingen er mangelfull. Jeg har opplevd flere ganger at administrator løser problemet med å entledige tolken og skaffe en ny. Det er lite kjekt for en som ønsker å være profesjonell tolk å bli vist ut av rettsalen; vedkommende står neppe øverst på listen når tingretten igjen har behov for tolk fra samme språkgruppe. På den annen siden er det et behov for å kvalitetssikre tolketjenestene. Opptak av forhandlingene kunne for det første benyttes til å etterprøve den konkrete tolkingen (gi tolken en oppreisning), samt til at tolkene ble evaluert «in action» (det er andre evalueringsopplegg for tolker) for godkjenning som rettstolker.

Konklusjon:

Lyd -og bildeopptak av forhandlingene i norske straffesaker medfører (selv uten overgang til overprøving i stedet for omprøving i ankeinstansene) betydelige besparelser både på menneskelige og økonomiske ressurser. Strafferettspleien blir både mer effektiv og rettssikkerheten for alle blir styrket. I tillegg gir det muligheter for kvalitetssikring av dommernes, forsvarernes, de sakkyndiges, tolkenes og aktorenes arbeid som det tidligere ikke har vært reelle muligheter for. Som Svendsenutvalget uttaler; vi er enestående mangelfull i internasjonal sammenheng. Det har vi vært i flere tiår.

III : Gjenbruk av forklaringer

Som nevnt under pkt II tok vårt embete allerede i en høringsuttalelse i 2008 (et år før Sverige innførte ordningen) til ordet for ikke bare lyd/bilde-opptak av rettsforhandlingene, men også at disse skulle kunne gjenbrukes under ankeforhandlingene.

Det overordnede hensynet til bevisførselen i ankeinstansen bør være hva som gir det mest korrekte utfallet i saken. I mange saker er det svært få, utenom gjerningsmann og offer, som vet eksakt hva som har skjedd. Dommerne må ta stilling til dette ut fra levende og tause bevis, og bevis kan trekke i forskjellige retninger.

Forklaringene til tiltalte og vitner vil alltid være sentrale. Når en tiltalt, en fornærmet eller et vitne gir sin forklaring for ankeinstansen skulle en tro det vil være den samme forklaringen som i tingretten. Men erfaringsmessig skjer ikke alltid det; en tiltalt som ble dømt i tingretten vil forsøke å tilpasse seg sin forklaring til det som ellers kom frem av fakta i tingretten. En

fornærmet (spesielt de sårbare vitnene) fremstår ofte på en helt annen måte i lagmannsretten enn i tingretten. Og vitner generelt, herunder også tiltalte og fornærmede, kan være påvirket av menneskelige svakheter som hukommelse, gjentakelser, ubevisst påvirkning (f.eks. av en krass eksaminasjon i tingretten) og bevisst påvirkning (f.eks. trusler). Når utfallet i lagmannsretten av og til blir annerledes enn i tingretten, skyldes det ofte at bevisbilde fremstår som annerledes. Derfor bør en stille seg spørsmålet; hva opplyser saken best og hvordan oppnår en det?

I de langt fleste sakene vil tiltalte, fornærmede og vitner gi den innholdsmessig samme forklaringen i alle instanser. Dette er i seg selv et argument for å avspille lyd/bildeopptak fra tingretten. Hvorfor er det nødvendig for fornærmede og vitner å bruke tid og ressurser (samt grue seg) for å forklare nøyaktig det samme som de gjorde i tingretten. Spesielt når verken aktor eller forsvarer signaliserer at de ønsker i stille tilleggsspørsmål.

De mest «sanne» forklaringene kommer utvilsomt tidlig i saken. Innenfor rettssystemet betyr det tingretten. Vitnene har (i de fleste tilfellene) gitt forklaringer for politiet, men tingretten vil være første gang disse eksamineres i tur og orden av aktor, bistandsadvokat, forsvarer og dommere (enkelte ganger også av en sakkyndig). På dette stadiet kjenner aktørene (unntatt dommerne; dog er det forslag som korrigerer dette) etterforskningsdokumentene og kan stille relevante spørsmål, her ivaretas kontradiksjonen og avhøret (uansett utspørter) kontrolleres av en nøytral dommer som kan stanse aggressiv utspørring, avskjære gjentatte, irrelevante, sjikanerende eller ledende spørsmål og samtidig tilse at vitnet svarer uforbeholdent på spørsmålene. Dommeren kan pålegge vitnet å svare på spørsmål det vegrer seg for eller dempe vitnet ned hvis det kommer med usakligheter. Dommeren kan holde aktor og forsvarer "i ørene" dersom de avbryter vitnet i utrengsmål eller foreholder vitnet noe som ikke er korrekt (ofte etter innvending fra motparten).

Ved lagmannsrettens behandling har en selvfølgelig den samme adgang og vitneutspørringen kan skje på samme måte. Men i mange tilfeller vil det være forhold som, bevisst eller ubevisst, har «forurensset» en senere forklaring. Vitnene kan, for å unngå samme ubehagelige krysseksaminasjon som i tingretten, svare i den retning han antar utspørter ønsker. Eller fremstå som sikker på en observasjon som vedkommende i tingretten var usikker på og som aktor/forsvarer måtte gå flere runder med i tingretten. Vitnet kan oppgi at han erindrer detaljer, i realiteten husket han ikke eller ikke fikk med seg detaljen, men ble påminnet/fortalt detaljen gjennom f.eks. eksaminasjonen eller mediaomtale. Og vitner opptrer på en annen måte; en fornærmet i en voldtekt- eller ransak står kald og rolig og opptrer kanskje litt aggressivt overfor tiltalte, mens i tingretten brøt vedkommende sammen flere ganger under utspørringen. Ved annengangsbehandlingen kan vi miste en vesentlig ting ved bevisbedømmelsen, nemlig den usminkede vitneforklaringen, (u)sikkerheten, hvordan forklaringen fremkommer, vitnenes umiddelbare reaksjoner. Annengangsforklaringer er ofte blodfattige repetisjoner, blottet for viktige detaljer til å tolke troverdighet av vitneforklaringer.

Den ubevisste "forurensingen" av forklaringer er en ting, de bevisste en annen. En tiltalt vil kunne endre sin forklaring grunnet de opplysninger han fikk servert i tingretten og ved å lese hvilken betydning disse hadde i dommen. Eller (spesielt i narkotikasaker) skyldte på en medtiltalt som allerede har fått rettskraftig dom (og sågar få støtte fra denne som vitne i lagmannsretten). Et vitne kan ha vært utsatt for trusler eller ubehageligheter og kan endre/nyansere forklaringen av den grunn. Den foreslåtte ordningen endrer ikke på det, enhver må få gi en ny forklaring, men den kommer i tilfelle i tillegg til tidligere avgitte (avspilte) forklaringer og tiltalte (eller vitnet) kan jo ha et forklaringsproblem i den anledning. I dag kan en jo ikke en gang foreholde disse de tidligere forklaringene da disse (normalt) ikke er sikret.

Oppsummert: Den «objektivt» beste vitneforklaringen (sett med samfunnets øyne) får en ved førstegangsbehandlingen. Denne må sikres og ankeinstansen må også bruke denne som vitnets rettslige forklaring.

Noen korte merknader om besparelser ved overprøvingsmodellen:

Ankeforhandlinger (som tingrettsbehandlingen) er tidkrevende og kostbare. Ved å gå over til overprøvingsmodellen vil (med noen unntak) vitner og sakkyndige slippe å møte opp for å forklare seg på ny. Vitnene slipper å ta fri fra jobb, endre avtaler, ordne barnevakt, reise kortere eller lengre strekninger, gjøre "avbrekk" i ferier eller eksamensforberedelser, sitte timevis i tinghusgangen mens de venter på å slippe til, og tiden til selve forklaringen som ofte er meget kortvarig i forhold til vitnets øvrige tidsbruk, etc.

Vitnene kan i stedet konsentrere seg om sine daglige gjøremål. For enkelte, ikke minst polititjenestemenn som er den dominerende vitnegruppen, vil vedkommende kunne gjøre ordinært politiarbeid i stedet. Her må vi også legge til at de fleste polititjenestemenn må bruke tid til å lese seg opp på saken, lage hjelpedokument etc.

Enkelte vitner må fremstilles fordi de sitter i varetekt eller på soning. De må transporteres fra fengslet til rettssalen og passes på av to tjenestemenn. Dette slipper en dersom forklaringene fra tingretten kan avspilles.

De besparelser som er nevnt ovenfor for polititjenestemenn, sammen med andre bortfalte oppgaver som avhenting av uteblitte vitner, innstevninger osv., gjør at denne reformen, bare i politietaten, vil frigjøre ressurser i en størrelsesorden som minst utgjør et tresifret antall årsverk.

I tillegg kommer det menneskelige aspektet; en ting får være at et vitne må bruke halve dagen til noe som kunne ha vært gjort ved avspilling av et videoopptak, en annen ting er de menneskelige ubehagelighetene et vitneoppmøte medfører. Vitner blir nervøse for atter en gang å møte i retten, for på ny å se ransmannen, de får rippet opp ting de håpte de hadde lagt bak seg med tingrettsbehandlingen, noen kontakter lege grunnet innstevningen etc. Dette slipper en ved å innføre overprøvingsprinsippet.

En slik reform vil også effektivisere rettergangsbehandlingen. Politi/påtalemyndighet vil spare ikke ubetydelig beløp og bruk av personell på innstevning av vitner, fremstilling av vitner som sitter i fengsel, avhenting av vitner som ikke møter etc. Aktor blir også spart en rekke henvendelser i forkant om hvorfor vitnet må møte på nytt (meget godt spørsmål), anmodninger om fritak grunnet sykdom, endret oppmøtetidspunkt (som i de fleste tilfeller ikke er mulig) grunnet ferie, eksamen osv.

Aktor, forsvarer og bistandsadvokat får en enklere forberedelse av ankeforhandlingen. En trenger ikke forberede seg på spørsmålsstillinger til en vitneforklaring som skal avspilles. Aktor/forsvarer må vurdere ut fra hovedforhandlingen i tingretten om det kan være aktuelt med ytterligere bevisførsel og/eller om noe av bevisførselen fra tingretten kan utgå og for øvrig forberede prosedyrer (som normalt vil ligne den i tingretten). Dette gjelder både forberedelser forut for ankeforhandlingen, men ikke minst arbeidet mellom rettsdagene.

Ankeforhandlingen vil også bli mer effektivt gjennomført. En vet hvor lang tid avspillingene vil ta og kan beramme saken/rettsdagene deretter. En kan «hoppe over» tidsspille fra tingretten (venting på vitner, forsvarer som må ha teknisk pause, prosessuelle innsigelser, aktører som er forsinket til en rettsdag, korte rettsdager (f.eks. grunnet feilberegning av tidsbruken, uteblivelse

av vitner) eller avbrudd i forhandlingene (aktor må i en begravelse, forsvarer til tannlegen etc). Slike avbrudd kan også skje under ankeforhandlingen, men avspilling kan jo skje uten at aktor/forsvarer er til stede (de kjenner avhøret eller kan avspille det på kontoret senere). Og skulle det oppstå en uforutsett hindring under ankeforhandlingene, blir ikke vitnene ventende på gangen i timevis eller bedt om å komme igjen dagen etter. Skulle en dommer under forhandlingene bli syk på ubestemt tid, vil det faktisk være mulig å fortsette forhandlingene ved å tilkalle en ny med ikke annen utsettelse av saken enn at vedkommende dommer får tid til å gjennomgå opptakene av forhandlingene til da.

Retten vil også spare betydelige beløp ved en slik ordning. En slipper å erstatte reiseutgifter, tapt arbeidsfortjeneste etc. til vitner. En sparer reise, kost, overnattingsutgifter til sakkyndige, samt salærkrav til både forberedelse og overværing av ankeforhandlingen. Utgifter til tolking blir også redusert; dog vil fremmedspråklige tiltalte kunne ha behov for tolk til å følge med under ankeforhandlingen. Siden den enkelte ankeforhandling vil kunne bli gjennomført på kortere tid enn nå, og forberedelsene til aktor/forsvarer/bistandsadvokat blir forenklet, vil dette måtte medføre et betydelig antall mindre førte salærtimer (færre overnattinger også for utenbys aktører). Også utgiftene til meddommere antas å bli redusert grunnet kortere og mer effektive rettforhandlinger.

Det må antas at en slik ordning medfører færre anker fordi domfelte ikke får anledning til å omprøve bevisene. Domfelte/forsvarer kan ikke satse på nye forklaringer uten at hans tingrettsforklaring først har blitt avspilt, og kan heller ikke sette sin lit til at forsvarer skal klare å grille fornærmede og/eller andre vitner ut av fatning slik at bevisene fremstår svakere enn for tingretten. Det vil være de samme bevisene vurdert av nye hoder.

Gjenbruk av forklaringene i tidligere instanser, herunder sett i sammenheng med andre reformforslag i utredningen, medfører at sakene vil berammes tidligere både i førsteinstans, men ikke minst i ankeomgangen. Forhandlingene vil også bli raskere avviklet.

Lovutkastets § 10-9 annet ledd kan dog med fordel forsterkes til at disse forklaringene skal avspilles før vitnet gir (tilleggs)forklaring med mindre alle aktører er enige om at forklaringen (helt eller delvis) kan utelates. Det avskjærer eventuelle tvister mellom aktor/bistandsadvokat og forsvarer om hva som er "forsvarlig saksopplysning" o.l. og retten slipper å bruke tid til å avgjøre dette. Det vil sterkere tilkjennegi overprøvningsprinsippet som det ledende prinsippet for ankeforhandlingene.

OPPSUMMERT:

Overprøvningsmodellen som foreslått får frem de mest "sanne" forklaringene og styrker rettsikkerheten for alle. Den medfører betydelige besparelser både økonomisk, personellmessig og ressursmessig i uante størrelsesordener. De frigjorte ressursene kan både direkte og indirekte benyttes til å styrke strafferettspleien i alle ledd.

IV : Forenklinger av rettergangsføringen

Utvalget har flere andre forslag for å forenkle rettergangsføringen uten at dette går på bekostning av tiltaltes eller andres rettssikkerhet. Vi stiller oss positive til disse og vil bare kort nevne enkelte av disse.

- a) Vi støtter fullt ut forslaget om at ankedomstolen skal kunne bygge på deler av underinstansens dom. I saker hvor anken nærmest er begrenset til deler av domspremissene, men formelt vil være hele dommen (f.eks. bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet) burde det være selvsagt. Men også at silingsutvalget bør kunne

begrense ankebehandlingen til dette. Dersom f.eks. det er utvilsomt at tiltalte har begått den tiltalte handlingen, men det prosederes også på hans skylddevne, bør ankeinstansen kunne legge den objektive gjerningsbeskrivelsen i tingretten til grunn for ankebehandlingen. Men også i tilfeller hvor tiltalte ikke benekter selve den straffbare handlingen; han benekter bare at det er han som står med finlandshette foran butikkekspeditøren. Eller at han ikke bestrider den objektive narkotikainnførselen, men ikke at visste at hans utlån av et større beløp skulle gå til finansiering av innførselen.

- b) Fjernavhør: Med den teknologiske utviklingen vi har sett, og vil se, bør denne utnyttes i langt større grad ved at vitner og andre inviteres inn i rettssaken digitalt. Teknisk sett er slike løsninger i dag så gode at et avhør over videolink nesten oppleves som at vitnet befinner seg i rettssalen. Betoningen av viktigheten ved at disse er til stede er overdrevet, det er forklaringen, fremstillingen og adferden deres som retten har behov for å se og høre. I en tidsalder der vi alle flytter mer på oss enn tidligere, om det er fast eller midlertidig, eller for kortere eller lengre tidsrom, medfører at alle kan få vitnestatus utenbys eller være fraværende hjemstedet på et fremmøtetidspunkt. Det bør ikke være noen målsetning å gjøre oppmøtet for vitner (eller andre) mer ubekvent og uleilig enn nødvendig og at det ikke er nødvendig kostnadene ved bevisførselen større enn hva den til enhver tid tilgjengelig kommunikasjonsmiddel tillater. For vitner som er i fengsel bør det bli en kurant sak med fjernavhør; det går jo ellers dagsverk med til fremstilling selv ved en kortere vitneforklaring.
- c) Felles saksfremstilling: Selve målsettingen er god, et ønske om at det ikke brukes tid på uomtvistede forhold. Men ordningen forutsetter et samarbeid mellom aktor og en eller flere forsvarere i god tid forut for hovedforhandlingen. Dette kan avstedkomme ressursbruk som kanskje ikke gir tilsvarende fordeler tilbake. Det forutsettes vel at dette bare er aktuelt i saker hvor hovedforhandlingen har et visst omfang. Vi foreslår et alternativ som kanskje vil ivareta de hensyn utvalget har tilsiktet, se nedenfor under pkt d.
- d) Forenklet bevisføring: En endring som kan bidra til dette er forenklet bevisføring av beviser som er nødvendige, men uomtvistet, i saken. Mange vitner blir innkalt, og må møte, for å forklare seg om enkle faktiske ting, av og til fravær av sårne som kan ha betydning. Det kan være tjenestemenn som har vært med på en ransaking og funnet narkotika eller tyvegods i en leilighet. Tiltalte, som nekter for å ha noe med dette å gjøre, vil neppe bestride forklaringen til tjenestemannen. Eller at tiltalte grunnet beruselse ikke erindrer (eller vil erindre) det tjenestemannen skal forklare seg om (typisk ved vold/trusler mot tjenestemenn eller ved kjøring i påvirket tilstand). Eller tjenestemenn som i egenrapporter redegjør for rundspøringer eller undersøkelser av f.eks. mobiltelefoner, beslaglagte våpen (at det for eksempel var funksjonelt), om noen av de tiltalte har overnattet på hotell eller har leid leiebil i et aktuelt tidsrom. Dette kan være nødvendige bevis (kanskje for å legge feilspor døde), de er ofte notoriske og uomtvistelige og forsvarer/tiltalte vil (uansett stillingtagen til straffeskyld) ikke bestride riktigheten av det som fremkommer i politirapportene.

Det samme gjelder sivile vitner. Mange av disse har sett, eller ikke sett, ofte helt dagligdagse ting som kan være en liten, men antatt nyttig brikke i beviskjeden. Fornærmede ved et innbrudds tyveri skal f.eks. redegjøre for når og hvordan han oppdaget innbruddet, hva som var knust og hva som var borttatt. Tiltalte kan nekte for at han begikk innbrudds tyveriet, men bestrider ikke fornærmedes fremstilling. Tiltalte kan ha et problem med DNA-spor og fingeravtrykk, men dette kan ikke den fornærmede

si noe om. Hvorfor skal disse vitnene sette av tid til, møte frem og forklare seg om noe som både aktor og forsvarer mener er tilstrekkelig belyst i politirapportene? Hvorfor kan ikke politirapportene (eller deler av disse) leses oppi stedet?

En slik ordning vil nok ha størst praktisk betydning for kortvarige eller mer perifere vitner, men ikke nødvendigvis det. I mange tilfeller har ikke forsvarer spørsmål til sentrale vitner utover det som fremgår av avhørene. Og aktørene ser ikke behovet for at vitnets tilstedeværelse kan nyansere forklaringen i forhold til det nedfelte i et avhør.

Dette vil medføre store besparelser for den enkelte, for rettssaken og for samfunnet? Det tar tid å føre et vitne, selv de korteste vitneprovene tar ofte 10 minutter. Å lese opp de aktuelle partiene i politirapportene er gjort på en brøkdel av denne tiden. I tillegg kommer tiden som medgår til oppmøte for vitnet, reisetid frem og tilbake til rettsstedet og ventetid. Politivitner må også bruke tid på forberedelser; de må sette seg inn i en ransaking de gjorde for kanskje et år siden, de må ofte kontakte aktor for å få vite hva de skal forklare seg om. Ofte har de gjort diverse etterforskningskritt i en sak, men bare et eller to er av interesse for aktor/forsvarer, men må forberede seg på alt da de ikke kan vite hva forsvarer vil spørre om. I mange tilfeller er hukommelsen til disse vitnene allerede så svekket at de må foreholde de hva de tidligere har forklart for politiet eller tjenestemenn må støtte seg til egenrapportene. Ved opplesning av politirapportene vil disse vitnene være uvitende om sin vitnestatus i retten. En ytterligere bonus for strafferettspleien vil være at tjenestemennene i stedet kan foreta nyttig politiarbeid.

Jeg tør nevne at dette også medfører mindre arbeid/utgifter med innstevninger som faller bort for disse tilfellene. Videre mindre arbeid med underretninger om utsettelse og anmodning om endret vitnetidspunkt. At slik opplesning kan skje på ledige tidspunkt som oppstår under hovedforhandlingen vil være med å gjøre avviklingen av hovedforhandlingen raskere og mer effektiv.

Det sier seg selv at denne bevisførselen bare kan brukes når ikke de andre aktørene har innvendinger (frist i bevisoppgaven) og selv om det ikke innen en slik frist er fremsatt innvendinger, bør ikke det avskjære forsvarer å begjære ordinær bevisførsel. Men kanskje, for å disiplinere aktørene (at ikke krav om direkte vitneoppmøte kommer lenge etter fristens utløp og kanskje rett før forhandlingene skal begynne), bør hovedregelen da være opplesning og dernest at det blir gitt anledning til supplerende spørsmål.

- e) Forenklinger av forkynning av dom: Det nedlegges et ikke ubetydelig arbeid med forkynning av dommer som burde ha vært forenklet i forhold til dagens ordninger. Det bør ikke gå på bekostningen av notoriteten av at dommen vitterlig er forkynt overfor rette person. I dag benyttes fremmøteforkynning i stor utstrekning, noe som forenklet forkynningsrutinene betydelig i forhold til tidligere praksis, samt at dette raskt igangsetter ankefristen og dermed forkorter saksbehandlingstiden. De aller fleste (bortimot alle) har i dag mailadresser (ikke alle av disse har bostedsadresser) og det bør ved avslutningen av hovedforhandlingen kunne bestemmes at dommen sendes denne mailadressen og dermed anses forkynt. I likhet med fremmøteforkynning må en forutsette at domfelte/forsvarer kan si fra i de (få) tilfellene slik forkynning ikke er hensiktsmessig. I tilfeller hvor dette ikke lar seg gjøre, bør det kunne overlates til forsvarer å foreta forkynning (som i sivile saker) eller beslutte ordinær fremmøteforkynning der hvor domfelte mangler både mailadresse og telefoni. De mer tungvinte forkynningsmåtene, som bruk av politi eller postforkynning, bør en komme bort fra. Forkynning ved politi bør en ha som siste utvei, men postforkynning synes både utgått på dato og "misbrukt" av enkelte dommere/domstoler. Enkelte dommere vil

slippe å ha en brysom tiltalt inn til fremmøteforkynning i domstolens ekspedisjon, kanskje også de kontoransatte kvier seg for å forkynne dommer som går tiltalte imot. Postforkynning er imidlertid avhengig av at domfelte kvitterer for mottaket og når det ikke skjer, må politiet ut for å spore opp de domfelte. For mye ressurser brukes på forhold som kan ordnes på enkelt vis, og dessuten forlenges saksbehandlingstiden da ankefristen ikke begynner å løpe før dommen formelt er forkynt.

V : Saksforberedelse, dommerstyring etc.

Det er viktig at hoved -og ankeforhandlingene ikke blir lengre og mer omfattende enn nødvendig. Vidløftiggjøring av problemstillinger og bevisføring bør unngås. Ofte fører aktor "unødvendige" bevis for enten å legge feilspor døde, eller det blir ført flere vitner enn nødvendig rundt visse (omtvistede) fakta. Aktors problem er ofte at han ikke er sikker på hva dommerne trenger for å bli overbevist og vil være på den sikre siden. Dette kan igjen medføre at en trøtter retten med unødvendig bevisføring. Tiltak som både kan redusere faren for vidløftiggjøring og samtidig kan bidra til sakens sanne opplysning, må bare hilses velkommen.

- a) Dommernes tilgang til saksdokumentene: I utgangspunktet (og isolert sett) var vi skeptisk til dette forslaget. Men med en helhetsvurdering av utvalgets forslag, synes dette som en god ordning. Som vi redegjorde for under punktet om opptak av forhandlingene på lyd/bilde, kan det være at forklaringer/opplysninger som kommer på et tidlig stadium i saken ikke nødvendigvis avslører sin relevans før retten blir presentert et senere vitne eller dokumentbevis. Det kan være grunn til at dommerne kunne gå tilbake for å se de første forklaringene på ny. Men ved at dommerne har tilgang til dokumentene vil de i større grad kunne se hvorfor vitnet føres (eller at enkelte spørsmål stilles). Dommerne vil også i større grad kunne stille relevante spørsmål til vitnene (som aktor og forsvarer har oversett). Det vil også være lettere for aktor å droppe bevisførsel for å legge feilspor døde; dommerne ser at NN er sjekket ut av saken. I noen tilfeller opplever en at dommerne anmoder om en bestemt bevisførsel, f.eks at et vitne må møte eller en bestemt problemsstilling belyses. Ved å ha dokumentene tilgjengelig vil det være lettere for dommerne å se om at et avhørt, men ikke innstevnet, vitne, eller annet bevis, kan ha noe å tilføre saken. Et vitne som er nevnt av et annet vitne behøver ikke å ha fått med seg det som er det springende punktet i saken, eller at det var (og er) i en slik forfatning at det de måtte si ikke under noen omstendigheter bør vektlegges.

I noen tilfeller har vi opplevd å få innspill fra dommerne som viste seg å være meget nyttige; det å få sakkyndige uttalelser vedrørende spesielle emne (f.eks. en psykiater som redegjør for begrepet "freezing", det at fornærmede i en traumatisk situasjon, som et overgrep, ikke klarer å gjøre adekvat motstand). Ved å ha tilgang til dokumentene ville dommerne kunne bringe ønsket på banen før hovedforhandlingen og ikke under hovedforhandlingen med den tidsknapphet som da rår.

Vi kan ikke se at dette skaper eller forsterker et skille mellom fagdommerne og legdommerne. Legdommerne, dog når forhandlingene er i gang, vil kunne ha anledning til å konferere med fagdommerne om spørsmål som de kan få svar på ved at dommerne har dokumentene tilgjengelig.

VI: Noen spredte temaer.

- a) Ankesiling: Forslaget om ankesiling i alle saker støttes. Det bør ikke lenger være slik at grundige og uangripelige dommer fra tingrettene bare settes til side ved at domfelte krysser av for anke på et forkynningsskjema og dermed foranledige en ny overprøving. Riktignok vil gjenbruk av forklaringer fra tingretten redusere ulempene med dette betraktelig. Selv om kanskje terskelen for å slippe igjennom en anke bør være lavere desto alvorligere et forhold er, er det enkelte saker som er så godt begrunnet at kravet til to-instansbehandling må være oppfylt med en seriøs ankesiling. I enkelte tilfeller, f.eks. narkotikasaker, vil jo også noen grams forskjell i kvanta kunne være avgjørende for automatisk ankebehandling eller ikke; det er vanskelig å se hvorfor det skal være

forskjellig. I mange av de alvorligste sakene er det også andre hensyn å ta, det er kanskje varetektsfengsling og /eller en traumatisert fornærmet, som har et behov for at saken anses endelig avgjort. I saker hvor tre lagdommere (silingsutvalget) kommer til at det er lite håp for endring av dommen i domfeltes favør, bør det være grunn til å sette sluttstrek. Ankesiling vil formentlig også sette sluttstrek for enkeltes forsvareres strategi ved at domfeltes forsvarerønske bare blir innvilget i ankeomgangen; i førsteinstansen får en mindre profilert kollega prøve seg. Eller at forsvarer bruker førsteinstansen nærmest for å lese seg opp på saken; det avgjørende slaget kommer jo i ankeomgangen. Videre at forsvarerne utprøver forskjellig "forsvarerstrategi": dette blir dog ikke lenger så aktuelt dersom bevisføringen i lagmannsretten i hovedsak blir avspilling av opptak av tingrettsforhandlingene.

- b) Begrenset varetektsfengsling ved bevisforspillelse: Selv om intensjonene er gode, synes ikke forslaget å ivareta de hensyn som tross alt ligger bak dette fengslingsgrunnlaget. Forslaget tar ikke hensyn til at enkelte saker, eller sakskomplekser, utvikler seg over tid, etterforskningen avslører nye aktører og nye straffbare handlinger (f.eks. flere innførsler av narkotika eller at flere ofre for menneskehandel tør stå frem). Sentrale deltagere kan benytte seg av sin rett til ikke å forklare seg og håper/kalkulerer med det å legge en slik etterforskningsmessig bremse for saken at andre med gjerningsmenn kan varsles og/eller veiledes om hva som må gjøres/forklares når restriksjonen er borte. Eller, som i saker om menneskehandel, hvor lang tid skal viktige og sårbare vitner måtte tilbringe i vitnebeskyttelsesprogram for å unngå at de ikke bukker under for press fra bakmennene. Mange saker har et internasjonalt tilsnitt; en må sende rettsanmodninger og er avhengig av etterforskning i et eller flere andre land. Kanskje enkelte siktede er etterlyst og/eller begjært utlevert fra hjemlandet. Hva med saker med terrortilsnitt, eventuelt saker som gjelder krigsforbrytelser? Sakene er såpass forskjellige at det bør være en skjønnsmessig vurdering for hvor lenge en siktet skal sitte fengslet på dette grunnlaget. Tross alt; det er retten som bestemmer fengsling og det bør være sikkerhetsventil god nok.
- c) Embetsleders rett til instruksjon/omgjøring: Påtalemessige avgjørelser bør den ansvarlige politijurist/statsadvokat stå for uten at en administrativ overordnet verken kan instruere i hva utfallet bør være eller omgjøre en tatt avgjørelse. Påtalemessige avgjørelser kan bare omgjøres etter bestemte regler av en overordnet påtaleleder på høyere trinnhøyde i hierarkiet. Selv om det kan argumenteres med fordeler med den foreslåtte ordningen, ikke minst at påtalemessige avgjørelser kan ha meget stor betydning for ressursbruk, økonomi og embetets øvrige portefølje, kan ikke en administrativt overordnet instruere om en avgjørelse i en bestemt retning. (En kan jo tenke seg hvilken betydning en avgjørelse om ikke å iverksette etterforskning i Innsidehandelssaken ville ha hatt både for (gamle) Rogaland politidistrikt og Rogaland

statsadvokatembeter). En embetsleder bør heller ikke indirekte foreta slike påvirkninger, f.eks. ved å frata vedkommende saken eller vanskeliggjøre arbeidsforholdene. På den annen side vil et hvert embete kunne ha en policy om hvilke saker som skal prioriteres, satses på, etc. og medarbeidere som bevisst avviker fra dette, kan det være en saklig grunn å intervenere mot. Det kan være ved fordeling av sakene ved innkomst, eller omfordeling på saklig grunnlag (nedarbeiding av restanser), men ikke på grunnlag av at en er uenig i bestemte avgjørelser og ønsker disse omgjort.

- d) Frister for påtalevedtak: Dette forslaget forutsetter en unødvendig ressursbruk som neppe tjener helheten i strafferettspleien. Skal retten ta stilling til når det skal treffes et påtalevedtak, eller når etterforskningen skal slutføres, må det nedlegges arbeid i å redegjøre for dette, samt for dommeren å ta stilling til dette. I hvert fall hvis en forutsetter en reell prøving av dette. I slike tilfeller vil siktede/mistenkte være
- e) representert ved forsvarer, og dersom forsvarer mener saken for hans klient er overmodent for påtalevedtak, og dette ikke kommer innen rimelig tid, bør vedkommende "klage" saken til overordnet påtalemyndighet. En godt begrunnet klage, hvor forsvarers anførsler harmonerer med lett tilgjengelige fakta, vil overordnet påtalemyndighet kunne ta fatt i og sette frister for påtaleavgjørelse. Mange saker krever lang saksbehandlingstid; det kan være alvorlige økonomiske saker eller saker med internasjonalt tilsnitt. At en skal prekludere straffeansvaret i voldtektssaker som kanskje nærmer seg to år fordi at en politiadvokat/etterforsker ikke gjør jobben sin med tilstrekkelig raskhet, vil nok være i strid med folks rettsbevissthet. En bør i slike, og andre tilfeller hvor politi/påtalemyndighetens sendretktighet blir påberopt, ikke løse dette med tiltak som ytterligere forsinker sakene unødvendig. I tilfelle vil det være andre mekanismer som bør kompensere for denne "sendretktigheten", f.eks. foreldelsesreglene, strafferabatt eller erstatning for uberettiget forfølgning.
- f) Forholdet mellom tiltalebeslutning og dom: Vi kunne tenke oss en utvidelse av adgangen for retten til å dømme for et forhold som strengt tatt er utenfor det tiltalte. Det hender at det er tatt ut tiltale for et forhold (f.eks. tyveri) grunnet sterke bevis som funn av tyvegods på tiltaltes bopel, samt hans dna/fingeravtrykk på disse, slik at han vanskelig kan benekte å ha hatt en hånd borti saken. Kanskje har han i politiavhør også erkjent tyveri. Men i retten fragår han sin forklaring; det var selvfølgelig en ikke navngitt bekjent av han som kom med tyvekostene som han bare oppbevarte inntil videre. Han erkjenner dermed heleri (men samtykker ikke til at påtalemyndigheten kan utvide eller endre tiltalebeslutningen). Forklaringen kan jo være troverdig, i hvert fall troverdig nok til at det blir rimelig tvil om han er tyv eller heler. Dersom det ikke er tatt ut en subsidiær tiltalepost for heleri, vil retten ikke ha annet valg enn å frifinne for tyveri. Dette fordi heleri er et annet forhold enn tyveri; det er ikke tale om å anvende et annet straffebud på samme forhold. Det bør vurderes om ikke retten i slike tilfeller, muligens etter påstand fra møtende aktor (og uten at det er nødvendig med samtykke fra tiltalte), kan dømme for heleri. Det dømmes da ikke for samme forhold, men etter tiltaltes forklaring og det bevisbildet retten sitter igjen med etter å ha behandlet tiltaleposten. En tiltalt skal ikke kunne unndra seg ansvaret for handlingen bare ved å bortforklare bevisene ved å erkjenne et annet straffbart forhold. I teorien blir det nevnt at i slike tilfelle kan det reises ny tiltale for heleri, men det er teori og langt fra virkelighetens verden.
- g) Bistandsadvokater: Vi støtter forslaget om å begrense antall bistandsadvokater i en og samme sak. Dersom det ikke er saklige grunner for det, bør retten oppnevne en

bistandsadvokat som vil være pliktig til å ta på seg oppdragene for alle. Vi skal ikke undervurdere bistandsadvokatens rolle, men i forhold til aktor og forsvarer har de en relativt begrenset rolle under forhandlingene. Ofte kan flere bistandsadvokater være til stede i flere dager uten annen rolle enn egen tilstedeværelse. Men det kan være saklige grunner som tilsier noe annet. Det kan være interessekonflikt mellom de fornærmede (f.eks. i saker om vold i nære relasjoner eller overgrep innad i familien). Eller flere bistandsadvokater i lengre tid har fulgt opp sine fornærmede i voldtektssaker; saker som har vært etterforsket med ukjent gjerningsmann inntil en dna-match omsider gir uttelling i flere saker.

- h) Forsvarere: Det bør slås fast at når en forsvarer oppnevnes så er det han/hun som personlig påtar seg oppdraget. Vedkommende må stille som forsvarer i tingrett, og lagmannsrett. Forsvareren skal ikke overlate oppdraget til noen som står oppramset på samme forsvarers brevark; tiltalte har ikke anmodet om denne som forsvarer. Slik en dessverre ser en utstrakt praksis av i dag er en uthuling av det frie forsvarervalg; hvis ikke den først foretrukne forsvarer kan stille, må en tiltalt selv kunne finne en annen forsvarer (eller beholde den som har fungert til nå). At en oppnevnt forsvarer kan benytte andre advokaters tjenester ved fengslinger, rettslige avhør etc, er en annen sak. Spesielt i saker som allerede er berammet, bør oppnevning av en ny forsvarer bare skje hvis vedkommende kan stille på det allerede berammede tidspunkt.
- i) Meddommere ved alle straffutmålingsanker: Vi kan fullt ut stille oss bak dette forslaget. Det er jo meddommere med i tingretten (unntatt tilståelsessaker) og ved 6+saker i lagmannsretten, og det er ingen grunn til at meddommere ikke skal være ved disse ankesakene. (En annen ting; er det ikke tilstrekkelig med dommersammensetningen 1+2 (eventuelt 2+3) i slike begrensede ankesaker. I tilståelsessaker i tingretten avgjøres jo slike saker av dommerfullmektiger alene.

Rogaland statsadvokatembeter, den 15.mai 2017

Asbjørn Eritsland

Tormod Haugnes

Kopi: Riksadvokaten